

Szajkó Gyula őrnagy:

A HADFELSZERELÉSI IGÉNYEK TERVEZÉSE ÉS BIZTOSÍTÁSA A KÜLÖNLEGES JOGRENDI IDŐSZAK BEVEZETÉSEKOR

DOI: [10.35926/HSZ.2021.6.8](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.6.8)

ÖSSZEFOGLALÓ: A különleges jogrendi időszak bevezetésekor a Magyar Honvédség számára rendkívül fontos, hogy a kiadott parancsok, intézkedések, rendeletek, feladatok hatékony végrehajtásához megfelelő mennyiségű és minőségű anyagokkal, eszközökkel és jól kiképzett, szakmailag felkészült állománnyal rendelkezzen. A hadfelszerelési igények tervezése alapvetően békeidőszakhoz köthető tevékenység, amelyben kiemelt jelentőséggel bír, hogy a készletek, haditechnikai eszközök számvetése a pontosságot, a precizitást tükrözze. A jól megalapozott és megfelelően alátámasztott igények egy része már a békeidőszakban is rendelkezésére áll a haderőnek, míg a hiányzó, fennmaradó termékek, cikkek később, egyes nemzetgazdasági szereplők bevonásán keresztül, előzetes szerződések megkötésével jutnak el a felhasználóhoz, a Magyar Honvédséghez. A cikkben – a teljesség igénye nélkül – a szerző áttekinti a hadfelszerelési igények tervezését és azokat a folyamatokat, elemeket, amelyek biztosíthatják a felmerülő szükségletek kielégítését, kitérve a lehetséges kockázatokra is.

KULCSSZAVAK: logisztikai támogatás, hadfelszerelés, különleges jogrendi időszak, nemzetgazdaság, készletképzés

A Magyar Honvédség (MH) legfontosabb feladatait az alaptörvény rögzíti. Eszerint a honvédség „...*alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése.*”¹ A feladatok eredményes végrehajtásához a haderőnek a mai kornak megfelelő, modern hadfelszerelésre és jól képzett, szakmailag felkészült állományra van szüksége.

Az MH részéről felmerülő hadfelszerelési igények mindig igazodnak a magyar kormány és az Országgyűlés által meghatározott küldetésekhez, célokhoz (ideértve a szövetségi kötelezettségekből adódó feladatokat is). A hadfelszerelési igények tervezése alapvetően békeidőszakhoz köthető tevékenység, amelynek végrehajtásában a csapattagozattól egészen a stratégiai szintig különböző katonai szervezetek vesznek részt.

A hadfelszerelés egy része (például harcjárművek, kézi- és komplex fegyverek, repülőgépek stb.) már békeidőszakban is rendelkezésére áll a haderőnek, míg a hiányzó anyagokat és eszközöket (élelmezési anyagok, üzemanyagok hadászati készletei stb.) később, a különleges jogrend bevezetésekor szerzik be a felelős szervek és személyek.

¹ Magyarország Alaptörvénye 45. cikk (1). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 29.)

A lebiztosítandó anyagok és eszközök a nemzetgazdaságon keresztül jutnak el az MH-hoz meghatározott ipari kapacitások kihasználásával. Ezért is van szükség pontos adatokra az igényekről, mert a gazdasági szereplők fogják majd szerződéseken keresztül garantálni, hogy az egyes hadfelszerelések a meghatározott időben az MH rendelkezésére álljanak.

A védelemgazdasági alapterv azt a célt szolgálja, hogy információval rendelkezünk a gazdaság kapacitásairól. A felelős szervek ennek alapján teszik meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a különleges jogrend bevezetésekor az igények kielégítése zökkenőmentesen történjen.

A feladatok teljesítéséhez szükséges készletek megléte vagy a hiányzó anyagokra és eszközökre vonatkozó szerződések megkötése egyre nagyobb jelentőséggel bír napjainkban. A biztonságpolitikai helyzetben beállt változások (például az Oroszország által végrehajtott nagyszabású mozgósítások, a Krím annektálása, az arab tavasz utáni instabil helyzet stb.) arra késztették a NATO-t és a szervezet tagjaként Magyarországot, hogy a műveleti jelleg helyett az erők alkalmazási képességére, azaz a készenlét fejlesztésére helyezték a hangsúlyt.² Ennek megfelelően a gazdaságmozgósítással kapcsolatos tervek naprakész nyilvántartására, a különleges jogrend bevezetésekor jelentkező szükségletek kielégítésére is kiemelt figyelmet kell fordítani.

Tanulmányomban – a teljesség igénye nélkül – dokumentumok elemzése alapján igyekszem bemutatni:

- a készletképzési elveket;
- az MH részéről a különleges jogrendi időszakban jelentkező feladatok ellátásához összeállítandó hadfelszerelési igényt;
- a gazdaság lehetséges szerepeit a szükségletek kielégítésében;
- azokat a kockázatokat, amelyek a gazdaságmozgósítás végrehajtásakor jelentkezhetnek.

A HADFELSZERELÉSI IGÉNYEK TERVEZÉSE A KÜLÖNLEGES JOGRENDI IDŐSZAK FELADATAINAK ELLÁTÁSÁHOZ

A hadfelszerelés meghatározására az 52/2020 (X. 8.) HM utasításban a következő definíció olvasható: „...a honvédelmi szervezetek tevékenységéhez szükséges valamennyi olyan termék, amelyet az ipar és a kereskedelem katonai célokra gyárt vagy szállít, valamint a polgári kereskedelmi forgalomba nem, vagy csak külön engedéllyel kerülhet, és a beszerzését jogszabály szabályozza, továbbá mindazon hardver- és szoftvertermék, amelynek katonai alkalmazásba vétele tervezett.”³ Látható, hogy az MH részére történő hadfelszerelés gyártása, előállítás vagy szállítása a civil szféra, valamely iparág hozzájárulásával valósul meg. Természetesen csak olyan eszköz, anyag kerülhet a haderőhöz, amely átesett rendszeresítési eljáráson és megfelel a szakemberek által meghatározott paramétereknek, műszaki követelményeknek. A jelen írásban főként a már rendszeresített hadfelszerelés készletképzésével és a megállapított hiányok biztosításának lehetőségeivel foglalkozom.

² Horváth Attila: A katonai logisztika alapképzési szak RSOM felkészítés tapasztalatai. Hadmérnök, XIII. évf./2018/4., 82. http://hadmernok.hu/184_06_horvath.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 01. 30.)

³ A honvédelmi miniszter 52/2020. (X. 8.) HM utasítása a hadfelszerelés rendszerbe kerülésének és rendszerből történő kivonásának rendjéről. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/1ce0b56bed728b91faaaeaa1c00934343bb6287c/megtekintes> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 02.)

A hadfelszerelési igények tervezése⁴ már csapatszinten elkezdődik, amelyhez szükséges a tervező személyeknek (a különböző anyagfelelősöknek, szakterület-vezetőknek) ismerni és használni a hadi- és üzemeltetésinorma-előírásokat, a hadi állománytáblát, a lépcsőzési elveket, a tárolási szabályokat, az alap Logisztikai Információs Rendszert⁵ (aLOGIR) és a jelentések rendszerét. Az említett szabályokat, intézkedéseket általában minősített adatokként tartják nyilván, így csak korlátozott mértékben lehet utalni rájuk és ismertetni az azokban tárolt információkat.

A meglévő és hiányzó készletek megállapításához egy táblázatot szükséges kitölteni. A hadfelszerelési táblázatban szerepelnek a készletekre vonatkozó pontos megnevezések, a személyekre, eszközökre és a csapatanyagraktárak után számvetett szükségletekre vonatkozó, különböző mértékegységekben (például kilogramm, darabszám, liter) kifejezett információk. A kitöltéshez szükséges beazonosítani, hogy az adott hadfelszerelés mely anyagnemhez tartozik. Ezt legkönnyebben az MH parancsnoka által kiadott M/22/55/53 és a 4915-1/2020 nyilvántartási számú, a Magyar Honvédség Készletképzési és Készletlépcsőzési Rendjében, valamint Hadinormájában (I. és II. kötet) szereplő iránymutatások alapján lehet végrehajtani. Ezek alapján a hadinormában 5 anyagosztály (I–V.) szerint különböztetik meg az anyagokat és eszközöket, amelyek a következők:⁶

- *I. osztály:* azok a cikkek és anyagok, amelyeket a személyi állomány vagy állatok megközelítőleg azonos mennyiségben fogyasztanak (élelmiszer, takarmány stb.).
- *II. osztály:* azon hadfelszerelés, amelynek mennyiségét (javadalmazását) a szervezeti és eszközállománytáblák határozzák meg (például ruházati cikkek, alkatrészek, szerszámkészletek stb.).
- *III. osztály:* a hajtó- és kenőanyagok, kivéve a repülőeszközök üzemanyagai. (*III./a osztály:* a repülőeszközök hajtó- és kenőanyagai.)
- *IV. osztály:* építési és erődítési anyagok, telepített berendezések (például szögesdrótok, homokzsákok stb.).
- *V. osztály:* lőszer, robbanóanyagok, kémiai hatóanyagok (például bombák, gyutacsok, detonátorok, rakéták, hajtótöltet stb.).

A hadfelszerelés megkülönböztetése mellett az általános elveknél meghatározzák, hogy a szükségleteket Átlagos Napi Ellátási Normában (Standard Day of Supply – SDOS) kell megállapítani, amely a felhasználókra (személyekre, eszközökre) számvetett közepes intenzitású műveleti nap ellátási igényét tartalmazza. Továbbá, hogy a készletek megalakítása szerint a katonai szervezeteket három (A, B, C) ellátási kategóriába sorolják attól függően, hogy milyen feladatokat (ti. harcoló, harctámogató vagy harckiszolgáló-támogató) látnak el a különböző műveletek végrehajtásakor. A készleteket lépcsőzve – csapatszinten 7 DOS-nak, míg központi szinten 23 DOS-nak megfelelő mennyiséget – szükséges megalakítani.

⁴ A hadfelszereléseket és ebből adódóan az igények tervezését, valamint a készletek képzését alapvetően két részre lehet bontani: a hadianyagokra (harcanyagok, fenntartási anyagok, ellátási anyagok) és a haditechnikai eszközökre (harcszerszámok, biztosítóeszközök, kiszolgálóeszközök).

⁵ „Az alap Logisztikai Információs Rendszert 2019-ben állították rendszerbe, amely teljes egészében kiváltotta a korábbi eszközanalitikus nyilvántartást. Az új rendszert az SAP (Systemanalyse und Programmentwicklung: Rendszerelmzés és Programfejlesztésplatformok) részeként sikerült kifejleszteni, amely illeszkedik a már meglévő HM Központi Költségvetés és Gazdálkodási Rendszerhez (HM KGIR) és az SAP-Egészségügyi Központ rendszeréhez (SAP-EK).” Szajkó Gyula – Dr. Fábos Róbert: Gondolatok a katonai ellátási lánc fejlesztési lehetőségeiről. *Katonai Logisztika*, 2020/1–2., 172. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00091/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2020_01-02_151-181.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 02.)

⁶ Ált/217. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai Támogatás Doktrína (3. kiadás). Budapest, Magyar Honvédség, 2015, 67.

Így az MH részére, feladatainak teljesítésére 30, közepes intenzitású harcnapra számvetett, illetve a felhasznált anyagok, eszközök utánpótlására 15 napos „nemzetgazdasági induló készletet” kell biztosítani.⁷ Az 1. táblázat az üzemanyagokra vonatkozóan (példaként) egy egyszerűsített számvetést tartalmaz, amely a készletek megalakítását hivatott szemléltetni.

1. táblázat *Eszközök hajtóanyag-szükségleti számvetése (Szerkesztette a szerző)*

Eszköz megnevezése	Eszköz hajtóanyag tartálykészlet	1 napi szükséglete (ÜZA/7 alapján ⁸)	7 napi szükséglete (DOS)	Tartálykiegészítő készlet	23 napi szükséglet (DOS)	ÖSSZESEN (DOS)
PSZH BTR/80	300 liter téli gázolaj	49 liter	343 liter	60 liter	1127 liter	1487 liter
Audi A6 2.4	70 liter Esz-95 autóbenzin	11,4 liter	79,8 liter	20 liter	262 liter	422 liter

A táblázatban látható, hogy az eszközök 1 napi szükségletét a gép fogyasztási normája alapján számoltam ki, és azt szoroztam meg az ellátási napok számával. Amennyiben az eszköz tartálykészletének befogadóképessége nem elegendő a 7 napi készlet tárolására, úgy tartálykiegészítő készletet kell megalakítani, amelyet mennyiségtől függően 20 literes üzemanyagkannában vagy 200 literes acélhordóban szükséges lebiztosítani. Egy harcjármű (jelen esetben: PSZH BTR/80) után téli gázolajból 360 liter (7 DOS) csapatkészletet és 1127 liter központi készletet indokolt megalakítani. Ha egy dandárszintű szervezet rendelkezik megközelítőleg 240 darab PSZH BTR/80 típusú harcjárművel, akkor helyszínen 86 400 liter, míg központi tagozatnál 270 480 liter téli gázolajnak megfelelő mennyiséget célszerű lebiztosítani annak érdekében, hogy a katonai szervezet megfeleljen a készletképzés előírásainak. A hadfelszerelési táblázatban tehát a rovatokat kitöltik a számvetett szükségletekkel, a helyszínen lebiztosítható, valamint a központi tagozatnál tárolandó készletekkel.

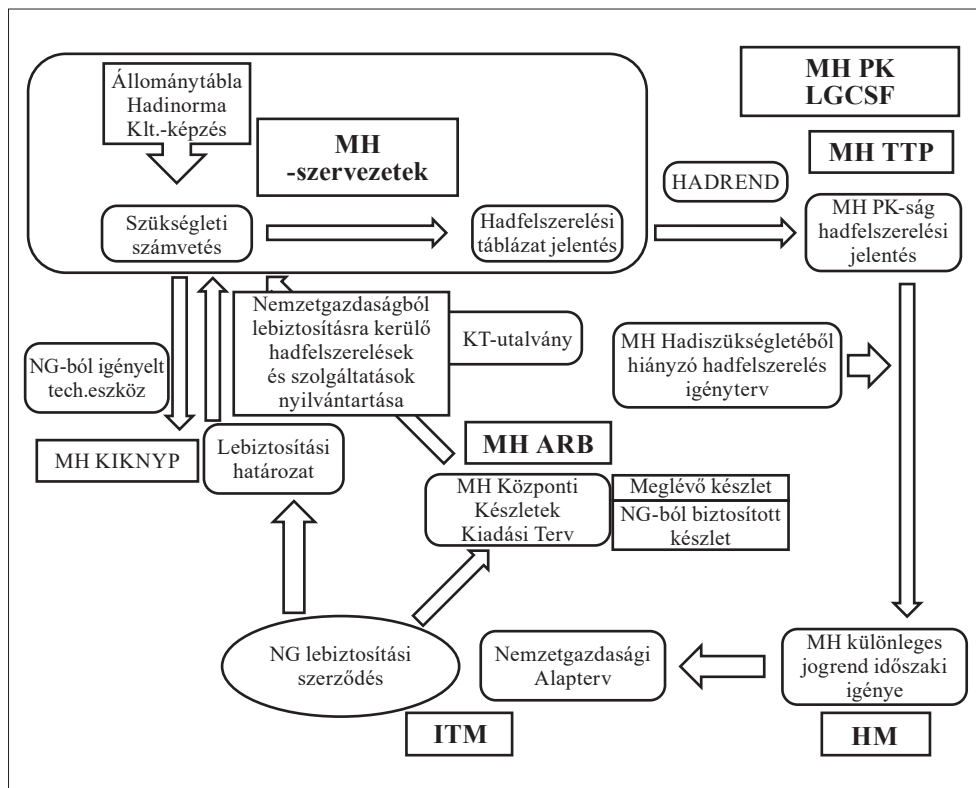
Természetesen anyagnemenként specifikusan változhat a számvetések módszere. Vannak például olyan hadfelszerelések (főként haditechnikai eszközök), amelyek DOS-ban nem kifejezhetőek, ezért azokat százalékban és/vagy darabszámban állapítják meg a katonai szervezetek. Itt csak a példa alapján azt kívántam szemléltetni, hogy a hadfelszerelési igények (szükségletek) tervezése a szabályok szerint, szigorú előírások, normatívák betartásán keresztül valósul meg a honvédség részéről.

A katonai szervezetek az említett dokumentumok alapján tehát összeállítják az összes hadfelszerelésre vonatkozó igényüket, amelyet továbbítanak az előljáró tagozat felé. Mindezek alapján az előljáró tagozat (MH Parancsnoksága, MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság) megállapítja az MH összesített hadfelszerelési szükségletét, és a pótlás biztosítására megküldi igényét a Honvédelmi Minisztérium részére. A honvédelmi tárca az MH különleges jogrend időszaki igényét átadja az Innovációs és Technológiai Minisztériumnak a védelemgazdasági alapterv összeállításához.

⁷ Uo. 118.

⁸ A szárazföldi eszközök hajtóanyag-alapnormáit az ÜZA/7 szabályzat tartalmazza. Az egynapi hajtóanyagkészletet a NATO 2115 (Üzemanyag Fogyasztási Egység) szabványban meghatározottak szerint állapítják meg. A táblázatban szereplő eszközöknél az egynapi készletet a következők szerint számoljuk: 100 km megtételéhez szükséges mennyiség száraz, vízszintes, szilárd burkolatú úton, közepes terheléssel, közepes sebességgel, a gép hajtóanyag-fogyasztási normája szerint.

Az igények teljesítéséről a lebiztosítási szerződésen keresztül határozat is készül, amelyről (a nemzetgazdaságból biztosított haditechnikai eszközök vonatkozásában) tájékoztatást kapnak az érintett szervezetek az előjáró tagozatoktól és az MH Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokságtól. A folyamatot az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra A hadfelszerelési igény tervezésének folyamata (Szerkesztette a szerző)

Az ábra magyarázatához hozzátartozik, hogy a katonai szervezetek a 7 DOS szükségleteiből a helyszínen nem tárolható készletekre vonatkozóan (például tárolóhely-kapacitás hiánya miatt) Központi Tárolási Utalványt (KTU) is kérhetnek a magasabbegységek engedélyével, hogy az anyagok és eszközök egy meghatározott részét a központi raktárakban (MH Anyagellátó Raktárbázis – MH ARB) biztosítsák. Az MH ARB a helyszínen nem tárolt készletekről felterjeszhet igényt az előjáró felé, hogy a hiányzó anyagok és eszközök rendelkezésre állása a nemzetgazdaság hozzájárulásával valósuljon meg.

Látható, hogy a különleges jogrendi időszaki feladatok végrehajtását garantáló hadfelszerelés tervezése és biztosítása összetett folyamat. A nemzetgazdaság tehát meghatározó szerepet tölt be az anyagok és eszközök tekintetében a szükségletek kielégítésében. A különleges jogrendi időszak bevezetésekor jelentkező feladatok a kihirdetett állapottól függően különbözőek lehetnek. Ennek megfelelően krízisidőszakban változhatnak a honvédség részéről jelentkező szükségletek is. Nyilvánvalónak tűnik, hogy rendkívüli állapot kihirdetésekor intenzív műveleteket kell végrehajtania az MH-nak, míg veszélyhelyzet időszakában ennél jóval kevesebb feladat hárul a haderőre. Így célszerű megemlíteni, melyek azok a helyzetek,

állapotok – a jelenleg érvényben lévő törvény szerint –, amelyek bekövetkezésekor a különleges jogrend elrendelhető, kihirdethető. Ezek lehetnek:⁹

- *rendkívüli állapot*: ha az Országgyűlés kinyilvánítja a hadiállapotot vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye áll fenn (háborús veszély) és honvédelmi tanácsot hoz létre;
- *szükségállapot*: ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő a rend, a közbiztonság fenntartására;
- *megelőző védelmi helyzet*: amikor az Országgyűlés külső fegyveres támadás veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében meghatározott időszakra kihirdeti a megelőző védelmi helyzetet, ezzel egyidejűleg felhatalmazza a kormányt sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedések bevezetésére;
- *terrorveszélyhelyzet*: ha terrortámadás jelentős és közvetlen veszélye áll fenn, vagy terrortámadás történt;
- *váratlan támadás*: amikor külső fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése esetén a támadás elhárítására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségi erőkkel való oltalmazására, a törvényes rend, az élet- és vagyonbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében a kormány kihirdeti a váratlan támadást, és szükség esetén – a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot bevezetéséig – a támadással arányos és arra felkészített erőkkel a köztársasági elnök megteszi a szükséges ellenlépéseket;
- *veszélyhelyzet*: ha az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás, vagy ipari szerencsétlenség következik be.

Látható, hogy a felsorolt állapotok bevezetésekor az MH-nak meghatározott feladatai lesznek, amelyek végrehajtásához megfelelő mennyiségű és minőségű anyagokra, eszközökre van szüksége. A nemzetgazdaságnak a különleges jogrend időszakában (ez különösen igaz a rendkívüli állapot kihirdetésekor) fel kell készülnie arra, hogy a haderő részére elegendő hadfelszerelést biztosítson a feladatok teljesítéséhez. Ennek megfelelően szükséges kijelölni és pontosan nyilvántartani azokat a nemzetgazdaságban meglévő vagy kiépítendő kapacitásokat, amelyekkel mindez garantálható.

A NEMZETGAZDASÁG SZEREPE A HADFELSZERELÉS BIZTOSÍTÁSÁBAN.

A TERMELÉST ESETLEGESEN BEFOLYÁSOLÓ KOCKÁZATI TÉNYEZŐK

A nemzetgazdaság felkészítésével és mozgósításával érhető el, hogy az a különleges jogrendi időszaki feladatokhoz a haderő részéről jelentkező igényeket kielégítse. Az anyagok, eszközök előállítására, biztosítására alapvetően az alábbi módszerek állnak rendelkezésre:¹⁰

- *Igénybevétellel történő igénykielégítés*: idetartoznak a nemzetgazdaságban meglévő és honvédelmi vagy védelmi célból kijelölt ingatlanok (például hírközlési, közlekedési, infrastrukturális hálózatok), ingó dolgok (például közúti, vízi, légi járművek, vasúti gördülőanyagok).

⁹ Magyarország Alaptörvénye, 42–47.

¹⁰ 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300131.kor> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 10.)

- *Folyó termelő és meglévő készletek kapacitásai*: azok az erőforrások, amelyeket hazai termelő, szolgáltató kapacitásokon állítanak elő, vagy amelyeket belföldi gazdasági társaságok, szervezetek forgalmaznak, feltéve, hogy a gazdaságmozgósítási igény megfelelő mennyiségben és minőségben kielégíthetőnek minősíthető. Ebbe a csoportba tartozhat a folyamatosan forgalmazott polgári termékek többsége (például energia-hordozók, az élelmiszerek, mezőgazdasági termékek, hazai gyártású gyógyszerek), a társaságoknál készletezett anyagok (például üzemanyagok), vagy a szolgáltatásokhoz és termékekhez szükséges alapanyagok, fogyasztási cikkek és egyes gyártó/javító kapacitások.
- *Védelmi célú tartalékokból történő igénykielégítés*: a gazdasági erőforrás biztosítása megvalósítható az előállítási ciklus különböző fázisainak (kész- vagy félkész termék, nyersanyag, gyártóeszköz) tartalékolásával és szükség esetén a félkész termékeknek a készre gyártásával.
- *Rögzített hadiipari kapacitások*: nagy tömegben alkalmazott, honvédelmi vagy védelmi szempontból fontos termékfélések gyártását, javítását biztosító kapacitásokat jelölnek ki és rögzítenek. A kapacitások folyó időszaki fenntartására a kormány – szerződés alapján – költségvetési erőforrást is nyújt a szolgáltatásra kötelezetteknek, amelyek gazdasági megfontolás és egyéb tényezők figyelembevételével eldönthetik, hogy a készterméket fizikailag készletezik és tárolják, vagy pedig a készre gyártó kapacitásokat szerződéssel rögzítik, esetleg a kettő kombinációját alkalmazzák; vállalják továbbá az anyagok és eszközök minősített időszakban történő rendelkezésre állását a vonatkozó szerződéskötési kötelezettségeknek megfelelően.
- *export-importból történő igénykielégítés*: az a) és b) pontokban felsorolt igénykielégítési módokkal nem biztosítható erőforrásra importbeszerzési eljárást szükséges lefolytatni, tekintettel arra, hogy veszélyeztetettségi időszakban (6 hónap) akár exportot korlátozó, importot könnyítő gazdaságpolitikai intézkedések bevezetését is elrendelheti a kormány.

A védelemgazdasági alapterv

A nemzetgazdaság védelmi célú felkészítése békeidőszakhoz tartozó tevékenység, amelynek végrehajtásakor kiemelt jelentőséggel bír a védelemgazdasági alapterv összeállítása, naprakész nyilvántartása és vezetése. A védelemgazdasági alapterv révén érhető el, hogy a különleges jogrendi időszakban is hozzáférhetőek legyenek a hadfelszerelési igények kielégítését biztosító kapacitások. A dokumentumot a központi tervező szerv (ti. a mindenkori gazdaságpolitikáért felelős minisztérium) állítja össze a honvédelemben közreműködő intézmények adatszolgáltatásai alapján.¹¹ Az alaptervet a tervezésért felelős minisztérium vezetője hagyja jóvá, aki köteles beszámolni minden évben a kormánynak a nemzetgazdaság védelmi célú felkészítéséről.

A nemzetgazdasági alapterv külön fejezetekre tagolva készül el, amelyek kitérnek a követelménytámasztók által meghatározott különleges jogrendi időszaki igényekre, a szükségletek kielégítésére vonatkozó javaslatokra, a hozzá kapcsolódó költségvetési forrásokra és a szerződések előkészítésére, valamint megkötésére.

¹¹ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 10.)

Az első fejezetben – az MH és a rendvédelmi szervek igényein felül – tervet készítenek a nemzetgazdaság mozgósítására is. A szükségletek kielégítésére vonatkozó javaslatokat a jelen tanulmányban korábban leírt lehetséges módszerek figyelembevételével és a kapacitásokat biztosító szervezetek kijelölésével készítik el.

A harmadik fejezetben a költségvetési erőforrások tervezését két lépcsőben, egymással párhuzamosan, de folyamatosan egyeztetve végzik a felelős szervek. Az államháztartásért felelős miniszter, a gazdasági prognózisok alapján, a GDP előírt százalékában meghatározza az adott évben figyelembe veendő védelmi kiadások összesített nagyságrendjét s ezen belül az egyéb védelmi kiadásokat is.¹² Ezzel párhuzamosan az erőforrások biztosításában érintett szervezetek megküldik költségvetési javaslataikat a honvédelemért felelős miniszternek, aki az összesített adatokat továbbítja az államháztartásért felelős miniszternek. Ha az összesített igény és az államháztartásért felelős miniszter által kimunkált főszámok nem felelnek meg egymásnak, akkor további egyeztetés következik, hogy a törvényjavaslatban már konszenzusos számadatok jelenjenek meg. Ezt követően az alapterv utolsó fejezetében a költségvetési források tervezésében érintett szervezetek előkészítik és megkötik a gazdaságfelkészítési és gazdaságmorgósítási szerződéseket. Elmondható, hogy a védelemgazdasági alapterv elkészítésével, az abban foglaltak betartásával elérhetővé válik, hogy a különleges jogrend bevezetések a haderő részéről jelentkező szükségleteket kielégítsék.

A hadiipari termelésre történő átállás lehetséges kockázatai

A gazdaság mozgósításakor fontos szerepet betöltő vállalatoknak különböző kockázatokkal kell szembenéznük, amikor átállnak hadiipari termelésre. Véleményem szerint szükséges beazonosítani ezeket a kockázatokat, és amennyiben lehet, megfelelő kezelést is érdemes alkalmazni, hogy a különleges jogrend bevezetések a termelés zökkenőmentesen történjen. A kockázatok feltárására, osztályozására és azok negatív hatásainak csökkentésére hozott ellenlépéseket a védelemgazdasági alapterv részeként vagy mellékleteként szükséges kidolgozni.

Minden, a nemzetgazdaság mozgósítását és felkészítését, a hadiipari termelést érintő kockázatról tájékoztatni kell az államháztartásért felelős minisztert, aki ennek függvényében dönthet arról, hogy vállalja-e a kockázatokat, vagy utasítja az érintett ágazati minisztériumokat, hogy dolgozzanak ki egy olyan tervet, ami minimumra csökkenti a lehetséges kockázatok bekövetkezésének valószínűségét. A kockázati tényezők feltárása hosszadalmas elemzést igényel, azonban elhagyása – véleményem szerint – extrém magas hatással lehet a hadiipari termelésre, így a hadfelszerelési igények időben történő kielégítésére is. A nemzetgazdaság mozgósítását és felkészítését érintő lehetséges kockázati tényezőket a 2. ábra mutatja be.

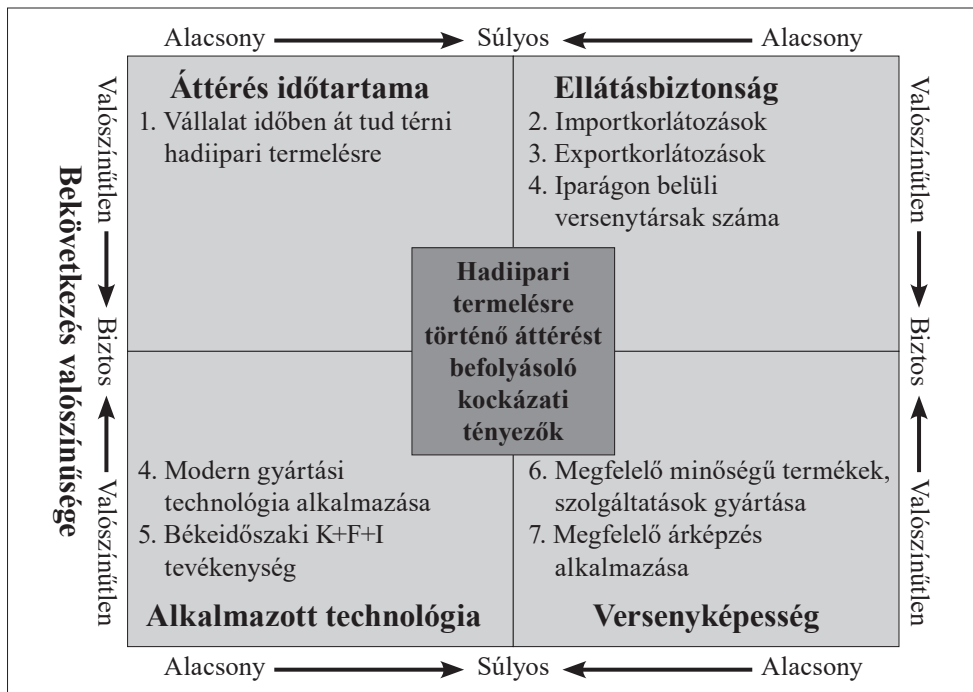
Az ábrán egy valószínűség-hatás diagram látható, amely osztályozás nélkül mutatja be az előforduló kockázatokat és veszélyeket. Az elemzők feladata, hogy a feltárt és számmal jelölt szempontokat külön-külön, a bekövetkezés valószínűsége és a hadiipari termelésre gyakorolt lehetséges hatásuk alapján osztályozzák, és javaslatot tegyenek csökkentésükre.

A felsorolt kockázati tényezők listája bővíthető, itt csak a legáltalánosabb veszélyeket emeltük ki. A szempontok besorolása összetett és sokszor szubjektív mérlegelésen alapuló tevékenység, amelyben a békeidőszaki termelésnél szerzett tapasztalatok, elemzések adhatnak támpontot. Az elemzők által osztályozott tényezőket tehát felvezetik a diagram megfelelő pontjára, és nyíllal azonosítják azok bekövetkezési valószínűségének, illetve

¹² 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet, 21.

hatásának erősödését vagy gyengülését. Az extrém magas besorolású tényezőkre kiemelt figyelmet kell fordítani, és lehetőség szerint még a békeidőszakban szükséges kezelésekre javaslatokat kidolgozni.

2. ábra Hadiipari termelésre történő áttérést érintő kockázati tényezők (Szerkesztette a szerző)

Az ábrában felsorolt tényezők közül az ellátásbiztonság, az alkalmazott technológia és a versenyképesség már békeidőszakban is jelentős hatásokat gyakorolnak a hadiiparra. Ez a három összetevő egyben befolyásolhatja is az alábbi követelmények teljesülését: ¹³

- mindig a kor technológiai színvonalát elérő eszközöket állítsunk elő;
- a hadiipar megfizethető, versenyképes áron állítsa elő termékeit, szolgáltatásait;
- képes legyen az ipar a haderő által alkalmazott haditechnikai eszközöket támogatni, valamint a gyártás/szolgáltatás folyamatát működtetni békeidőben és háborúban egyaránt.

Ezek a követelmények kockázatokat is rejtenek magukban, hiszen, ha nem a kor színvonalának megfelelő eszközöket állít elő a hadiipar, a hadsereg nem fogja tudni hatékonyan ellátni feladatát. A modern gyártási technológia és a békeidőszaki termelés minősége lehetővé teszi, hogy az ipar felkészüljön a nagy mennyiségű és korszerű hadianyag és haditechnikai eszköz biztosítására. Ehhez szükséges, hogy a vállalatok (különösen a létfontosságú termékeket és szolgáltatásokat előállítók) kutatás-fejlesztési tevékenységet is folytassanak, amelyhez az államnak is hozzá kell járulnia különböző támogatásokkal.

¹³ Taksás Balázs: A hadiipar fejlesztésének feltételei és működésének követelményei. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/2., 130. <http://real.mtak.hu/107697/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 16.)

A kutatás-fejlesztésen és innováción keresztül a békeidőszakban is új anyagok, eszközök, gyártási technológiák előállítása valósulhat meg, amely a különleges jogrend bevezetésekor is tovább működhet. Rengeteg példa szemlélteti, hogy a háborúk idején is fejlett kutatásokat folytattak a konfliktusban részt vevő országok, hogy még modernebb eszközökkel szerelhesék fel hadseregüket az előny kivívása érdekében.¹⁴ A kutatás-fejlesztési tevékenységre fordított erőforrások csökkentése kockázatot jelenthet a létfontosságú termékeket és szolgáltatásokat előállító vállalatok és közvetetten a nemzetgazdaság számára, hiszen a tevékenység elmaradásával a gazdaság nem biztos, hogy fejlett, modern eszközökkel tudja majd ellátni a hadsereget (például) rendkívüli állapot kihirdetésekor. Ezért is fontos, hogy az állam támogassa (például szellemi tőkével, kutatást segítő eszközökkel vagy a projekt menedzselésével) azon vállalkozásokat, amelyek a nemzetgazdaság mozgósításakor kulcsszerepet töltenek be a kapacitások rendelkezésre állásában (például haditechnikai eszközt, energiahordozókat, élelmiszeripari termékeket előállító cégek). A kutatás-fejlesztési, innovációs tevékenységek „ösztönzésével” így elérhetővé válik, hogy a vállalkozások korszerű anyagokat, eszközöket biztosítsanak a haderőnek békeidőszakban és különleges jogrendi időszakban egyaránt.

A versenyképesség garantálhatja, hogy költséghatékonyan álljanak rendelkezésre az anyagok és eszközök. A hadsereg felszerelése mindig költséges feladat. Ez kifejezetten igaz a hadiiparra. Ha ugyanis a magyar vállalkozások drágábban állítanak elő terméket, szolgáltatást, mint a külföldi versenytársaik, akkor az adófizetőknek többet kell ráfordítaniuk ugyanakkora biztonság fenntartására, mint az érintett országok lakosságának.¹⁵ Ekkor, a magasabb árképzés miatt felmerülhet, hogy kevesebb hadfelszerelést vásárol az állam a hadseregének (ha nem kíván adót emelni, vagy más területektől erőforrást elvonni), amely a biztonság csökkenéséhez vezethet, és mérsékelheti a hadiipar profitszintjét is. Fontos tehát, hogy az iparágak megfelelő minőségű anyagokat, eszközöket állítsanak elő, és azokat elérhető áron bocsássák piacra, amellyel versenyképessé válhatnak akár a nemzetközi kereskedelemben is. Ha az iparágak exportálni tudják termékeiket, az azt jelenti, hogy nemcsak magas színvonalú technológiát állítanak elő, hanem képesek azt versenyképes áron biztosítani.

A versenyképes vállalkozások hiánya is kockázatokat rejt magában. Ha már békeidőszakban sem tud a hadiipar megfelelő minőségű terméket, szolgáltatást biztosítani elérhető áron, akkor valószínűsíthető, hogy a különleges jogrendi időszakban sem lesz erre képes, rosszabb helyzetben még állami segítséggel sem. Ezzel ellentétben a versenyképes vállalatok már megfelelő ár-érték aránnyal tudják termékeiket, szolgáltatásaikat értékesíteni a hazai és nemzetközi piacokon, amellyel növelhetik bevételüket, így nagyobb anyagi erőforrásokat tudnak fordítani fejlesztésekre, új technológiákra. Szükséges tehát elemezni, hogy a létfontosságú vállalatok mennyire versenyképesek, illetve megvizsgálni az ebből fakadó kockázatokat, hogy milyen hatással lehetnek ezek az igények kielégítésére.

Az ellátásbiztonság

Az ellátásbiztonság szintén alapvető tényező, hiszen a hadsereg számára rendkívül fontos, hogy a gazdaság mind krízis-, mind békeidőszakban képes legyen kielégíteni szükségleteit. Ez egyaránt jelenti a legyártott és értékesített eszközök alkatrész-utánpótlásának, a fogyó anyagi készletek kiegészítésének biztosítását és a folyamatos termelőkéesség fenntartását.¹⁶

¹⁴ Barton C. Hacker: Marslakók új környezetben. Az amerikai katonai kutatás és fejlesztés szervezeti átalakítása. Fizikai Szemle, Budapest, 1997/3., 88.

¹⁵ Taksás: i. m. 132.

¹⁶ Uo.

A béke- és a krízisidőszaki termék-előállítás nem biztos, hogy ugyanazon értékláncok működtetésén keresztül fog megvalósulni. A különleges jogrend bevezetésekor elképzelhető, hogy az import- vagy exportkorlátozások kedvezőtlenül befolyásolják a vállalkozások működését. Az importkorlátozások (például) nemcsak a magyarországi kőolaj-feldolgozásban érintett cégek termelési mennyiségét csökkenthetik, hanem megakadályozhatják (minimális tartalékkészlet hiánya esetén) magát az üzemanyag előállítását is. Könnyen belátható, hogy az Oroszországból érkező nyers kőolaj importjának korlátozása esetén jelentős fennakadások jelentkezhetnek az ellátásban.¹⁷ Ez is kockázatot rejt magában, és szükséges megvizsgálni bekövetkezésének valószínűségét, majd biztonsági lépésként esetleg meghatározni azokat a minimális tartalékkészleteket, amelyeket állami segítséggel a cégek le tudnak biztosítani a különböző tárolóhelyeken.

Az importfüggőség természetesen kihathat alap- és félkész termékekre is, amelyeket a vállalatok külföldi gazdasági szereplőktől szereznek be a késztermékek előállításához; ez szintén kockázatokat jelenthet a létfontosságú anyagok, eszközök különleges jogrend időszaki gyártásakor.

Az iparágon belüli versenytársak száma szintén meghatározhatja a szükségletek kielégítésének gyorsaságát. Az amerikai védelmi minisztérium például azzal a kihívással találta szemben magát, hogy a precíziós irányítású rakéták előállításában részt vevő két hazai cég nem biztos, hogy krízisidőszakban képes lesz kielégíteni a hadsereg szükségleteit. Ezért azt a megoldást választották, hogy felépítenek egy olyan adatbázist, amelyen keresztül elemezhető a jelenlegi szállítók helyzete, az ellátási láncok, a szükségletek, a termelőkapacitások, a helyettesíthető termékek és vállalkozások. Az elemzés hozzásegíti a döntéshozókat, hogy könnyebben azonosítsák a felmerülő kockázatokat, majd megtegyék a szükséges ellenlépéseket.¹⁸

Az iparági versenytársak számának növelésével csökkenteni lehet a korábban leírt kockázatokat. Ha elegendő vállalat van a piacon, kevésbé valószínű, hogy fennakadások lennének a hasonló vagy helyettesíthető termékek, szolgáltatások biztosításában.

Az exportkorlátozások a nemzetgazdaság felkészítésekor érinthetik kedvezőtlenül a vállalatokat, hiszen ekkor a profit egy részéről kell lemondaniuk (ti. ha külföldre is értékesítenek termékeket, szolgáltatásokat) úgy, hogy közben a termelésüket fokozniuk kell, vagy változatlan szinten tartaniuk a különleges jogrend időszaki igények kielégítésére. Az államnak tehát fedeznie kell a vállalatok kieső bevételeit, hogy továbbra is változatlan színvonalon tudják termékeiket, szolgáltatásaikat előállítani.

Nyilvánvalóan a vállalatoknak – a lakossággal együtt – hozzá kell járulniuk az országvédelmi feladatokhoz (különösen rendkívüli állapot kihirdetésekor), akár lemondva bizonyos javakról vagy jövedelmekről/nyereségről a legfelsőbb cél érdekében, figyelembe véve, hogy a végső „átállásig” érdemes fenntartani a hatékonyság érdekében a vállalatok piaci alapú működését.

Az áttérés időtartama azoknál a vállalatoknál lehet fontos tényező, ahol a termelőkapacitást biztosító gyártóegységek, gyártósorok csökkentett teljesítménnyel működnek békeidőszakban. A maximális kihasználás érdekében három időszakot lehet elkülöníteni, amelyek bevezetésével a vállalatok felkészülhetnek a teljes kapacitással történő üzemelésre:¹⁹

¹⁷ Jelenleg az orosz államtól vásároljuk a nyers kőolaj szinte teljes mennyiségét. A magyar–orosz gazdasági kapcsolatok a XXI. század elején. Statisztikai Tükör, Budapest, 2010, 2. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel31006.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 16.)

¹⁸ Julie C. Kelly et al.: Strengthening Industrial Base Decision-Making for Precision-Guided Munitions. Texas Security Review, 11. 08. 2020. <https://warontherocks.com/2020/08/strengthening-industrial-base-decision-making-for-precision-guided-munitions/?fbclid=IwAR2ZnW6MOOmX7EIndefpneCqnyRadR3agStYHokYiGooNNEU38cYUCDUfFc> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 12.)

¹⁹ Ált/217., 126.

- felfutó periódusú termelés/szolgáltatás időszaka;
- a kapacitás maximális kihasználásának időszaka;
- helyreállítás időszaka.

A rögzített hadiipari kapacitásokkal rendelkező vállalatoknál tehát azt szükséges elemezni, hogy megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot kihirdetésekor – amikor már folyamatosan kell biztosítani a termékeket, szolgáltatásokat – a vállalat készen áll-e a teljes kapacitással történő működésre, vagy esetleg csak részleges üzemelésre lesz képes. Elegendő személyi állománnyal, eszközökkel rendelkezik-e, vagy szükség van állami beavatkozásra, segítségre.

Természetesen a létfontosságú vállalatokat (amelyeket kijelöltek) békeidőszakban adat-szolgáltatási kötelezettség terheli, ha termelő-, szolgáltató kapacitásuk megszűnik, 30%-kal nő vagy csökken. Az információk alapján az állam még időben megteheti az előírt lépéseket, amellyel a kulcsfontosságú kapacitások továbbra is fenntarthatók. Ezen túlmenően célszerű megvizsgálni, hogy amennyiben szükséges megnövelt személyi állomány, eszköz, technológia a maximális működés eléréséhez, és ez egyszerre több cégnél is jelentkezik, akkor az állam hogyan tudja ezeket biztosítani.

Látható, hogy a különleges jogrend bevezetésekor a nemzetgazdaságra különösen fontos szerep hárul a hadfelszerelési igények kielégítése terén. Fontos megjegyezni, hogy a nemzetgazdaság felkészítésekor és mozgósításakor nemcsak a hadsereget szükséges ellátni termékkel, szolgáltatásokkal, hanem az egész országot, tehát a lakosságot is. Ennek megfelelően a nemzetgazdaságra többletterh hárul ebben az időszakban. Ezért is szükséges elemezni a felmerülő kockázatokat, amelyek hatással lehetnek az igények kielégítésére.

ÖSSZEGZÉS

A hadfelszerelési igények tervezése és a szükségletek meghatározása mindig szigorú előírások, intézkedések betartásán keresztül valósul meg a honvédség részéről. A különleges jogrend bevezetésekor jelentkező feladatok ellátásához a hadsereg már békeidőszakban is rendelkezik alapanyagokkal, eszközökkel. A hiányzó felszereléseket a nemzetgazdaságból szükséges lebiztosítani szerződések útján, a védelemgazdasági alapterv jóváhagyásán keresztül. A honvédelmi tárca által összesített igényeken felül további 15 napos nemzetgazdasági indulókészletet kell megalakítani, és időben a haderő részére átadni, amelynek teljesítéséhez szükség lehet a gazdaság mozgósítására is.

Természetesen a nemzetgazdaságnak a különleges jogrend bizonyos állapotaiban (különösen rendkívüli állapot kihirdetésekor) nemcsak a honvédség és a rendvédelmi szervek szükségleteit kell fedeznie, hanem az ország többi szereplőjének (köztük a teljes lakosságnak) az igényeit is szükséges kielégítenie. A védelemgazdasági alaptervben szereplő igény-kielégítési módszerek (például folyó termelő és meglévő készletek kapacitásai, rögzített hadiipari kapacitások, védelmi célú tartalékok) megfelelő alapot képeznek a termékek és szolgáltatások biztosítására.

A hadiipari termelésre történő áttérés folyamata rejt magában kockázatokat, amelyek bekövetkezési valószínűségét érdemes vizsgálni és elemezni. Az áttérés időtartamához, az ellátásbiztonsághoz, az alkalmazott technológiához vagy a versenyképességhez tartozó tényezők jelentősen befolyásolhatják a nemzetgazdaság védelmi felkészítését, mozgósítását. Ha a hadiipari termelésben érintett vállalatok nem folytatnak kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységet, valószínű, hogy a modern eszközök gyártásában alulmaradnak a külföldi versenytársakhoz képest, és a hadseregnek sem tudnak megfelelő technológiai színvonalú

hadfelszereléseket biztosítani. Amennyiben nem gyártanak a kor kihívásainak eleget tevő anyagokat, eszközöket, valószínű, hogy exportálni sem tudják azokat külföldre. Így csak a hazai piacon (különösen a hadiipar esetében) lesznek képesek értékesíteni termékeiket, szolgáltatásaikat, amellyel csökkenni fog bevételük, nyereségük, kutatás-fejlesztésre és innovációra visszafordítható tőkeállományuk.

Nyilvánvaló, hogy a nemzetgazdaság hadiipari termelésre történő áttérésekor az elsődleges szempont az, hogy a létfontosságú termékek, szolgáltatások rendelkezésre álljanak a szükséges helyen, időben, és az már csak másodlagos tényező, vagy egyáltalán nem számít, hogy a vállalat mennyire versenyképes vagy mennyire képes exportálni rendkívüli állapot kihirdetésekor. Ezek a kockázatok, amelyek főként békeidőszakban és a felkészítés időszakában jelentkezhetnek, közvetetten később negatív hatással lehetnek a különleges jogrend időszaki igények kielégítésére (például nem a legmodernebb eszközöket, anyagokat gyártja az ipar, vagy az energiaszektorban lévő egyes vállalatok a külső importfüggőség miatt csak jelentős időeltolódással tudják biztosítani a szükséges készleteket). Ezért mindenképpen indokolt, hogy a felmerülő kockázatok beazonosítására és bekövetkezésük kezelésére legalább tervezés szintjén történjen előrelépés az érintett minisztériumoknál, amellyel bővíthetik a nemzetgazdaság védelmi felkészítésének és mozgósításának dokumentumait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300131.kor>
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv>
- A honvédelmi miniszter 52/2020. (X. 8.) HM utasítása a hadfelszerelés rendszerbe kerülésének és rendszerből történő kivonásának rendjéről. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/1ce0b56bed728b91faaeaa1c00934343bb6287c/megtekintes>
- A magyar–orosz gazdasági kapcsolatok a XXI. század elején. Statisztikai Tükör, Budapest, 2010. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel31006.pdf>
- Ált/217. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai Támogatási Doktrína. 3. kiadás. Magyar Honvédség, Budapest, 2015.
- Hacker, Barton C.: *Marslakók új környezetben. Az amerikai katonai kutatás és fejlesztés szervezeti átalakítása.* Fizikai Szemle, Budapest, 1997/3.
- Horváth Attila: *A katonai logisztika alapképzési szak RSOM felkészítés tapasztalatai.* Hadmérnök, 2018/4. http://hadmernok.hu/184_06_horvath.pdf
- Kelly, Julie C. – Lago, Daniel E. – Thomason, James S.: *Strengthening Industrial Base Decision-Making for Precision-Guided Munitions.* Texas Security Review, 11. 08. 2020. <https://warontherocks.com/2020/08/strengthening-industrial-base-decision-making-for-precision-guided-munitions/>
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
- Szajkó Gyula – Dr. Fábos Róbert: *Gondolatok a katonai ellátási lánc fejlesztési lehetőségeiről.* Katonai Logisztika, 2020/1–2. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00091/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2020_01-02_151-181.pdf
- Taksás Balázs: *A hadiipar fejlesztésének feltételei és működésének követelményei.* Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/2. <http://real.mtak.hu/107697/>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.2.12